

farklılık göstermediğinden bu konuda İslâm hukuk doktrininde yer alan görüşler, modern ceza ve hukuk yargılama usullerinde yer alan hükümlerle de büyük benzerlik gösterir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "Zekât", 15; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 237; Mâverîdî, *Edebü'l-kâdî* (nşr. Muh-yî Hilâl es-Serhân), Bağdad 1972, s. 32-34; Se-rahsî, *el-Mebsû't*, IX, 178-179; XVII, 66, 69; Sad-rüşşehîd, *Şerhu Edebî'l-kâdî li'l-Haşşâf* (nşr. Muh-yî Hilâl es-Serhân), Bağdad 1977-79, I, 416-417; III, 475-493; İbn Kudâme, *el-Mugni*, XII, 161; İbn Ebû'd-Dem, *Edebü'l-każâ* (nşr. Muhammed Mustafa ez-Zühaylî), Dimaşk 1402/1982, s. 455-456; İbn Kayyim el-Cevziyye, *e't-Turuğu'l-hükmiyye* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fikî), Kahire 1372/1953 — Beyrut, ts. (Dâr-ü'l-Kütübü'l-ilmîyye), s. 48; İbn Ferhûn, *Teb-sıratü'l-hükkâm*, Kahire 1301, I, 27; II, 72-75, 91-92; Trablusî, *Mu'înu'l-hükkâm*, Kahire 1393/1973, s. 130-131; İbnü'l-Hümâm, *Fet-hu'l-kadîr*, VI, 357; *Mecelle*, md. 338, 346; Ha-cî Reşid Paşa, *Râhu'l-Mecelle*, İstanbul 1327, II, 202; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, I, 554-557, 569-571; Baki Kuru, *Hukuk Muhakeme-leri Usulü*, Ankara 1974, I, 455 vd.; a.mlf., *Hu-kuk Muhakemeleri Hukuku*, Ankara 1980, IV, 1800-1939; İlhan Postacıoğlu, *Medeni Usul Hu-kuku*, İstanbul 1975, s. 652 vd.; Necip Bilge — Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukuku*, Anka-ra 1978, s. 537-550; Fahreddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1979, s. 204-205; Ha-mîdullah, *İslâm Peygamberi*, II, 990-992; M. Mustafa ez-Zühaylî, *Vesa'îlü'l-İsbât fi's-Şer'â-ti'l-İslâmiyye*, Dimaşk 1982, s. 594-601; Ah-med Fethî Behnesî, *Nazarîyyetü'l-İsbât fi'l-fık-hi'l-cina'ıyyi'l-İslâmî*, Beyrut 1403/1983, s. 205-206; Abdülkerîm Zeydân, *Nizâmü'l-każâ*, Bağdad 1404/1984, s. 227-232; Nurullah Kun-ter, *Ceza Mahkemesi Hukuku*, İstanbul 1986, s. 562-576; Helâlî Abdullah Ahmed, *en-Nazarîy-yetü'l-amme li'l-İsbât fi'l-mevâddi'l-cinâ'ıyye*, Beyrut 1987, s. 1105-1112; Mahmûd Mu-hammed Hâşim, *el-Każâ ve nizâmü'l-İsbât fi'l-fık-hi'l-İslâmî ve'l-enzîmeti'l-vaq'ıyye*, Riyad 1408/1988, s. 325-339; Ali Şafak, *Ceza Mah-kemeleri Usul Hukuku Dersi*, Ankara 1989, s. 144-149; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâttübü'l-idâriyye* (Özel), II, 39, 56; "Hîbre", *Mu.F*, XIX, 17-26.

ALİ ŞAFAK

EHL-i ZEVK

(أهل الذوق)

Mazhar olduğu tecellinin eserinin ruh ve kalp makamından nefis ve tabiat makamına inişini yaşayarak, duyarak ve tadarak bilen sâlik için kullanılan tasavvuf terimi
(bk. ŞÜRB).

EHL-i ZİMME

(bk. ZİMMİ).

EHLİ-i ŞİRÂZİ

(أهلی شیرازی)

Muhammed b. Yüsuf
b. Şihâb-ı Şîrâzî
(ö. 942/1535)

İranlı şair.

858'de (1454) Şîraz'da doğdu. Gençliğinde iyi bir tahsil gördü ve devrin büyük âlimi Celâleddin ed-Devânî'nin derslerine devam etti. Daha sonra Herat'a giderek bir süre Sultan Hüseyin Baykara'nın sarayında kaldı. Burada iken Ali Şîr Nevâî'yi metheden meşhur kasidesini nazmetti. Kısa bir müddet sonra Azerbaycan'a gidip Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub'a intisap etti ve bu hükümdarı öven birçok şiir yazdı. Şah İsmâil'in tahta çıkması üzerine onun hizmetine girdi. Şah İsmâil için de pek çok şiir söyleyen Ehlî-i Şîrâzî, *Şihr-i Helâl* mesnevisini onun adına kaleme aldı. Şah İsmâil'in ölümünden sonra (1524) Şîraz'a döndü ve hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Vefatında Hâfîz'in kabrinin yanına defnedildi.

Nazmın her türünde oldukça başarılı olan ve intisap ettiği hükümdarlardan başka onların saray erkânı ve devlet adamları için de şiirler yazan Ehlî-i Şîrâzî, Enverî, Hâkânî ve Zahîr-i Fâryâbî gibi kaside üstatlarının, Sa'dî ve Hâfîz gibi gazel şairlerinin etkisi altında kalmış, aruz, kafiye, muamma, bedî ve beyân sanatlarına olan vukufu ile de şöhret kazanmıştır.

Eserleri. Ehlî-i Şîrâzî'den bahseden kaynaklar, eserlerinin isim ve sayılarını değişik şekilde vermektedirler. *Küllîyyât*'inde (Tahran 1343 hş./1964) bulunan ve ona ait olduğu kesin olan eserler şunlardır: 1. *Dîvân*. 11.405 beyitten ibaret olan bu eserde 1400 gazel, yetmiş beş kaside, altı terkip ve tercî, üç muhammes, bir müstezat, 121 kıta, elli adet de tarih beyti veya manzumesi bulunmaktadır. 2. *Şem' u Pervâne*. 1489'da Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub adına nazmedilmiş 995 beyitlik tasavvufî bir mesnevidir. 3. *Şihr-i Helâl*. Şah İsmâil adına kaleme alınan bu mesnevi 512 beyitten ibaret olup Şemseddin Kâtîbî'nin *Mecma'u'l-bahreyn* ve *Tecnîsât* adlı eserlerindeki bedî sanatlarından zül-bahreyn, zül-kâfiyeteyn ve tecnîsi ihtiva eder. Mensur bir mukaddimesi de bulunan mesnevi çok ilgi görmüştür. 4. *Meşnevî-yi Müteferîka der Vaşf-ı Hayme*. Otuz dört beyitlik küçük bir mesnevidir. 5. *Rubâ'ıyyât-ı Sâkinâme*. Şairin mensur bir

mukaddimesini de ihtiva eden eser sâ-kîye hitaben söylenen 101 rubâiden meydana gelir. 6. *Rubâ'ıyyât-ı Gencife*. Oyun kâğıtlarındaki resimleri ve kâğıtların oyundaki rolünü anlatan bu eser 191 rubâiden ibaret olup mensur bir mukaddimeyi de ihtiva etmektedir. 7. *Ka-şâ'id-i Maşnû'a*. Üç kasideden meydana gelmiştir. Birinci kaside Ali Şîr Nevâî'yi övmek için yazılmış olup 149 beyitten ibarettir. Mensur bir dîbâcesi bulunan kasidenin anlaşılması oldukça güçtür. Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub'un methi konusunda kaleme alınan ikinci kaside 154 beyitten ibaret olup mensur bir mukaddime ile başlar. Üçüncü kaside 160 beyittir ve Şah İsmâil'i övmek için söylenmiştir. 8. *Rubâ'ıyyât*. 636 rubâiyi ihtiva etmektedir. Ehlî-i Şîrâzî'nin ayrıca 100 beyitten ibaret olan muamma ve lugazları vardır. Sadece iki kaynakta adı geçen *Risâle-i 'Arûz* ile şairin *Küllîyyât*'ında bulunmayan *Risâle-i Mu'ammâ*'nın ona ait olup olmadığı hususunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ehlî-i Şîrâzî, *Küllîyyât* (nşr. Hâmid Rabbânî), Tahran 1343 hş./1964, nâşirin önsözü; Lutf Ali Beg, *Âteşkede*, Bombay 1277/1860, s. 263-264; Ali İbrâhim Han Halîl, *Şuhuf-i İbrâhîm*, Berlin Staatsbibliothek, Hs. Berlin, Pertsch 663, vr. 79^a-b (Şarkiyat Araştırma Merkezi'ndeki fotokopi nüshası); Nûrullah et-Tusterî, *Mecâlisü'l-mû'mînîn*, Tebriz, ts., s. 513-514; Emin Ahmed-i Râzî, *Heft İklîm*, Tahran, ts., I, 223-227; Sâm Mirzâ, *Tuñfe-i Sâmî*, Tahran 1314 hş., s. 103-104; Hândmîr, *Hâbibû's-siyer*, IV, 606; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 447-453; a.mlf., *Genc-i Sü-han*, III, 20; DMF, I, 316; W. Thackston, "Ahlî", *Elr*, I, 637-638.

A. NACİ TOKMAK

EHLİYET

(الأهلیة)

Kişinin dinî-hukukî hükümlere muhatap olmaya elverişliliği anlamında fıkah terimi.

Arapça'da ehlî kökünden türetilmiş yapma bir masdar olan ehlîyyet sözlükte "yetki, elverişlilik, liyakat, yeterlilik" gibi anlamlara gelir. İslâm hukuk doktrininin oluşumuyla birlikte ehliyet kelimesi kişinin dinî ve hukukî hükme konu olmaya elverişli oluşunu ifade eden bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple Kur'an ve hadiste ehlî kelimesi değişik anlamlarda kullanıldığı halde ehliyet kelimesine rastlanmaz.

Kur'an'da, yerin ve göğün taşımaktan çekindiği emaneti insanın yüklediği belirtilerek (el-Ahzâb 33/72) diğer bütün